

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOTREDJE ÅRGÅNGEN

1912

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1912

Byron i den svenska litteraturen före Strandberg.

Några anteckningar

af

Gunnar Biller.

Byrons inflytande i Sverige har varit ej obetydligt men kan icke på något vis jämföras med det rent omhvälfvande inflytande denne skald utöfvat på kontinentens såväl politiska och religiösa som litterära lif. Hans viktigaste inflytande hos oss har kanske varit det, som nått oss indirekt, via Tyskland: det är Jung-Deutschlands af Byron direkt påverkade frihetskalder, som gifva impulsen till den politiska diktning, som på 1840-talet blomstrar hos oss med de revolutionära idéernas tolkare, som bruka sammanfattas under benämningen "Frihetens sångarätt". Under de 15 à 20 år, som föregå denna tid, gör sig emellertid i vår litteratur en direkt påverkan af Byron tydligt märkbar. Dennes inflytande då var visserligen lika mycket af ondo som af godo, det sträckte sig visserligen icke i nämnvärd grad till skaldeverk, som äga bestående värde, utan gjorde sig hufvudsakligen gällande bland diktkonstens mindre gudar, det hade icke heller någon större betydelse för den senare litterära utvecklingen, men det sätter dock tillräckligt stark prägel på tidens litterära lif för att förtjäna uppmärksamhet.

Vi vilja till en början undersöka, när Byron började blifva känd i Sverige.

Första gången jag sett Lord Byron omtalas i någon svensk tidning är år 1814 i Wallmarks Allmänna Journalen, där i n:o 176 är infördt ett bref från en i England resande tysk med titeln "Kort Öfversikt af Englands nyaste litterära och artistiska företag". Där nämnas Scott och Southey m. fl., hvarpå följa dessa rader: "Den unge Lord Byron ger stort hopp om sig (som fordom så grymt gisslades af Edinburger Reviewers) hwars Child Harold nu läses ganska mycket för dess anteckningar från Grekland, där han uppehöll sig någon tid". Det var nu inte mycket.¹ Stockholms-Posten omtalar 1816 (n:o 134), att Lord Byron är "en af tidens favorit-skald", och år 1821 finna vi i samma tidning (n:o 215) en artikel om "Pope förswarad af Lord Byron", framställande en engelsk parallell till de i Sverige pågående litterära striderna. Tidningen passar här på att inflicka ett par ord om Lord Byrons skrifter, hvilka alla, säges det, framställa "med poesiers präktigaste färgor och ljud, under särskilda namn och skepnader och äfwentyr, ungefär samma character, hos hwilken de största egenskaper äro förenade med brottsliga gerningar, och ett dystert, emot menniskor fiendtligt, emot Gud sjelf upproriskt sinne".

År 1823 (n:o 214) är i Allmänna Journalen införd den, så vidt jag kunnat utröna, första tryckta öfversättningen från Byron. Det är dennes vackra afsked till sin hustru "Fare thee well", öfversatt och insänd af en person, som kallar sig —tine. Den svenska tolkningen är ej så dålig, kanske något sentimental.

Det är egentligen först med det grekiska frihetskriget, som Lord Byron blir allmännare omtalad hos oss, fast han naturligtvis redan förut, såsom vi senare skola se, är känd af vår litterära värld. Grekernas frihetskamp väckte här stort intresse, och Byrons deltagande icke minst. Allmänna Journalen lämnar talrika notiser om lordens förehafvanden och meddelar i ett par nummer (n:o 95, 96 år

¹ Öfver hufvud intressera sig tidningarna föga för den engelska litteraturen. Så t. ex. negligeras den nästan helt och hållet af *Allmänna Journalen*, som i stället behandlar nyare såväl rysk som t. o. m. kinesisk litteratur. Och när samma tidning (1817, n:o 227) innehåller en artikel med rubriken »Öfversikt af engelska litteraturens vigtigaste alster», så lämnar den endast uppgifter om hvad de engelska författarna förtjänade på sina arbeten.

1824), hvad "Englands nu levande störste skald" tänkte om grekerna år 1811, en öfversättning af en del noter till Childe Harold. Den 29 maj, då underrättelsen om Byrons död når hit upp, och den 9 juni äro införda nekrologer öfver, som det åter säges, Englands störste skald. Upprepade gånger under detta och följande års lopp finner man utdrag ur hans bref, uttalanden om honom af greker och andra, bl. a. Scotts varmt skrifna "Lord Byrons karaktär" (13 juli). Tidningen säger sig också önska att "af alla författare helst kunna öfversätta honom" och uttalar den förhoppningen, att detta arbete snart måtte finna sin man.

Stockholms-Posten lämnar om Byrons deltagande i kriget och död blott ett par otydliga notiser, men desto mer meddelssam är tidningen om hans privata lif; äktenskapsskillnaden, kärleksäfventyren, bisarrerierna och kuriositeterna.¹ Scotts "Lord Byrons karaktär" (1825, n:o 84) är det enda värdefulla, som bjudes. I n:o 219 år 1824 finna vi ett af Assar Lindeblad insändt poem "Lord Byrons död".

Var sålunda Byrons skiftande lefverne allmänheten välbekant, så fanns det också på sina håll ett starkt intresse för hans diktning.² Den blir här som annorstädes mycket olika bedömd. Den i litteratur lika väl som i politik frisinnade Argus gjorde sig särskildt till förespråkare för det Byronska geniet, medan nyromanikerna intogo en afvisande ställning, troligen ej endast af estetiska skäl. Argus angriper i en artikel af den 9 nov. 1822 den nya skolan och dess mönster i Tyskland och framhåller såsom "ett ganska godt Korrektif mot det sjukliga Tyskeriets ensidighet" Englands nyare vitterhet, sådan den utbildats genom Byron, Scott, Moore m. fl. Tidningen fortsätter: "Är fråga om verkliga, födda skaldesnillen, som poetisera utan allt behof af krystning eller konst-

¹ Publiken undfågnas med så högintressanta upplysningar som t. ex., hur den adle lorden manicurerade sig, eller som följande: »liksom han berättar om Milton, war äfwen Byron jämnt lång och smal nog, för att icke anses för kort och tjock».

² Redan 1821 utgafs i PALMBLADS serie *Samtidens märkvärdigaste personer* en analys af Scott och Byron, »en parallelliserande målning af en talentfull ung tysk Författare». Det hela är emellertid ett obegripligt sammelsurium.

lande, så torde Bellmans och Byrons vid närmare granskning befinnas vara de enda af det slaget, som sednare tider ha att framvisa, huru olika dessa författares idéer och manér än må vara“.

Svensk Litteratur-Tidning kände sig naturligtvis djupt förolämpad af de ringaktande ord, som Argus yttrat om de svenska nyromantikerna och deras tyska idoler, och blef icke sen att gifva svar på tal. På egen hand vågade den sig icke på en karakteristik af Byron utan använde sig i stället af en i England anonymt utgifven biografi och gjorde däraf en uppsats, som infördes i n:o 5, 6 och 9 år 1823. På det hela taget är den erkännsam i fråga om konstnärligheten i Byrons poesi — i detta hänseende säkert mer erkännsam än en modern kritiker skulle vara — men desto mer förfasar sig författaren — såsom sann engelsman — öfver skaldens immoralitet. “Don Juan“ kallas “en Odyssee af osedlighet“. I artikeln slutkläm, som tydligen har Atterbom till upphofsman, tages också Argus i ordentlig upptuktelse för sitt förhållande af denne dämoniske skald: “Således, för att bota sjukligheten, hänvisar han till den rena absoluta ursjukdomen, till en skald, som framställer en Carlsbergiad af allt moraliskt och intellektuellt elände och allt slags förvridning, som blott blickar åt den sidan af det tillkommande, der maskar och förgängelse möta menniskan, och som med ett slags hånande triumph firar de swarta makter, hvilka fiendtligt förstöra lifwet, dess oskuld och glädje — — —“. Redan året innan hade Litteraturtidningen yttrat sig om Lord Byron i en recension af Scotts romaner. Byron och Scott framhållas såsom revolutionärer mot det kraftlösa och falskt konventionella i engelska litteraturen, men den förre klandras för sina hemska och dämoniska skildringar af människonaturen. Med erkännande af “en öfverträffande styrka och prakt i den poetiska landskapsbeskrifningen“ hos “detta titaniska snille“ förklaras, att hans verk “äfwen, utom England, måste med beundran läsas, om än icke utan beklagande, att så stora naturgäfwor mera blifwit ägnade till förstörelse än skapande“.

I slutet af år 1824 kommer det åter till en liten debatt om Byron mellan dessa tidningar. Anledningen är nu närmast Vitalis. I Brages första ark år 1824 har denne en liten dikt, “Dödsbetraktelser“.

Litteratur-Tidn. recenserar (n:o 83 samma år) Brage ganska skarpt. Vitalis, som mest fyllde kalenderns två första ark, får icke mycket uppmuntran, och om "Dödsbetraktelser" säger Atterbom, att det är "ett poem à la lord Byron, wäl icke så kraftigt, men widrigt och skärande". Att det röjer någon frändskap med Byron, får erkännas: man läse blott dessa rader:

Lik den lilla fogel
 Som på gökägge ligger,
 Hwarur ungar komma,
 Arga, leda ungar,
 Som den arma mörda,
 Som dem kläckt och fostrat,
 Så min ande rufwat
 Öfver gamla böcker
 För att wishet kläcka,
 Swarta, döda glosor,
 Rysliga Wampyrer,
 Som mig lif och blod
 Utur hjärtat sugit!

Dikten slutar dock mycket förtröstansfullt.

Nu var det Argus' tur att bli förargad. Vitalis var dess skötebarn, och de ringaktande orden om Byron togos ej heller väl upp.¹ I sitt nummer af den 22 jan. 1825 försvarar Argus Brage, Vitalis och Byron och tillfogar i en not: "Don Juan, ett berättande poem i flera sånger, är utan twifwel Lord Byrons yppersta snilleprodukt, och troligen lika säkert det förträffligaste poem, som hela den nyare moderna poesien har att framwisa". Detta var alltför utmanande för att icke besvaras af Litteratur-Tidningen. I n:o 94 börjar en artikel om "Don Juan", där Atterbom opponerar sig mot dessa

¹ Hvad Byron beträffar, stöter sig *Argus* på rena obetydligheter. Den säger, att ATTERBOM redan i Rom utslungat sin bannstråle mot den engelske skalden. Härmed åsyftas tydligen ett yttrande i ett i *Svea* 1825 infördt bref från Atterbom till Geijer, då den förre 1818 befann sig i Rom. Atterbom nämner här helt i förbigående, att engelsmännen »upphöja sin nyaste modeskald, lord Byron, till ett non plus ultra bland alla skalder på jorden». Man måste vara bra lättstött för att förarga sig öfver det grand af ringaktning, som möjligen kan ligga häruti.

Argus' ord. Litt.-Tidn. säger sig visst beundra Byron, "der, hwarest han werkligen är stor och skön". "Men", fortsättes det, "hon anser syftningen af denna poesi, betraktad i hela dess wäsende, såsom icke blott oreligiös och omoralisk (och således redan därför till sin grund oskön) utan ock, i följd af dessa och ännu flera orsaker (N. B. i allmänhet) o-ästetisk och o-artistisk tillika". Hvad nu särskildt "Don Juan" beträffar, berömmes en del detaljer, men på det hela taget finner tidningen detta epos alldeles motbjudande, ty "obeslöjad, med isande köld och wildaste skratt förföljer han [Byron] mänsklighetens ädlaste hopp såsom fantasiens bedrägliga irrbloss och en narrad världs vidskepelse. Och vid läsningen af detta poem erfar tidningen mest känslor af "wämjelse, äckel och gäspning". Till sist insinueras försmädligt, att Argus ej läst ett ord af hvad den så höjt till skyarna. För att göra sin antagonist riktigt svarslös inför Litteratur-Tidningen i några senare nummer (n:o 98, 99) ännu en artikel om Byron, hämtad ur Edinburgh Review, där de stora farorna af Byrons all ordning upplösande idéer framhållas.

Först när Litteratur-Tidningen gått ur tiden, besvarar Argus dessa två artiklar. I n:o 59 år 1825 förklarar den, att den finner det helt naturligt, att "Sancta Ephemeris Litteraria Upsaliensis", som under sina sista stunder blifvit så bigott, skulle förkättra en skald, som "utan barmhertighet ryckte helighetens larf från fördomarne och wåldet, som med en förstörande scepticism tillintetgjorde alla den andliga och werldsliga superstitionens sofismer och bländwerk för att skyla sitt inre ohjelpiga förderf — — — " Beskyllningen mot Byron för irreligiositet bemötes med ett uttalande af Benjamin Constant och ett citat ur "The Island", där en storslagen panteism tager sig uttryck. — Argus fortsätter med mer envishet än egentlig skicklighet sin fejd mot den historiska skolan, och särskildt i n:o 67 riktas ett slag mot dess bigotteri och mysticism, som hvarken kan gilla Lord Byron, Shakespeare, Alfieri, Schiller (!) eller fru Lenngren (!). Härmed synes ändtligen striden om Lord Byron vara utkämpad.

Johan Henrik Thomander, känd såsom en stor beundrare och öfversättare af Byron, skrifver om denna tidningsfejd i ett bref till Dahlgren,¹ att han finner Litteratur-Tidningen ganska orättvis, och att Argus i omdömet om Don Juan har mer rätt än fosforisterna. "Sedan hvilken tid hafva dessa beslutat att efter tio Guds bud döma om estetisk förtjänst?" frågar han. Och han påpekar de ganska tydliga inkonsekvenser, hvartill de göra sig skyldiga, och slutar med följande rader: "Sin tro på Jean Pauls kapitel om humor oakadt, har Uppsala-tidningen klandrat hans [Byrons] många lokala illusioner, icke mindre än hans anstötlighet. Underbart, att Don Juan blir evinnerligen förtappad inför samma heliga domstol, som kanoniserat Tom Jones, Tristram Shandy och die Wahlverwandschaften".²

Efter anförda bevis på huru ringa Atterbom skattade Byron, blir man något förvånad, när man i Svea (häft. 13, 1831) finner en hyllningsdikt till Byron af Atterboms hand, skrifven 1828, "i anledning af hans portrait, erhållet såsom julklapp", såsom en not upplyser. Man skulle kunna tänka sig, att förklaringen låge uti att Byrons sällsynt fångslande drag så gripit den svenske romantikern, att den sköna ytan kallat fram för honom blott det, som var vackert och tilldragande af dennes inre. Men vid genomläsningen af denna sång finner man, att orsaken måste ligga djupare, ty Atterbom har verkligen sökt *förstå* Byron. Han skildrar i gripande distika, hur han drömmer sig från "Venezias murar", inom hvilka han en gång haft lyckan att se Byron, till dennes gamla slott i dess stolta, på en gång skrämmande och tjusande förödelse, dit den döde skaldens ande stundom "sväfvar i nattlig musik". Skulle man tro, att det vore den vrede kritikern i Litteratur-Tidningen, som besjunger

¹ 21 april 1825. Se AHNFELT, *Tankar och löjen af J. H. Thomander*, s. 35!

² Däremot misstager sig Thomander, då han säger: »Den otrogna makans oändligt sköna bref till Don Juan, sin älskare, tyckes i synnerhet hafva väckt Uppsalaboernas förargelse». Tvärtom äro dylika känslofulla episoder nästan det enda, som funnit nåd inför Atterboms ögon, såvida jag rätt förstätt hans recension.

— — honom, som var af Brittiska Diktens monarker,
Ej blott den siste, men hart nära den störste också!

och som utropar:

Evigt skall lefva din Lucifers bild, och evigt i Juans
Yppiga lifs arabesk strålar din mästartehand.

Och till sist bringar reaktionären Atterbom sin hyllning åt
frihetshjälten Byron:

— — — Gerna det dåd vi beprisa
Att för ett värlöst folks länge förtrampade rätt,
Lyfta till kamp de händer, ur hvilka, numera, kring jorden,
Blänkte, vid lyrans gull, stålet af hjältarnas svärd.¹

Och i en not klagar Atterbom öfver att "Cain" och "Don Juan" i
allmänhet så litet eller så orätt förstås: "hvad man än må säga,
så har Byrons skaldekonst den förtjänst att gå från djupet och till
djupet, eller att från naturens innersta tränga till hjärtats innersta,
för att uppsöka skaldekonstens förlorade källa".

Man får emellertid icke tro, att poemet är en banal panegyrik.
Atterbom förklarar med eftertryck, att han anser det finnas ett
högre slag af dikt, det, som kan rena och hugsvala i stället för att
sönderslita, och att han ej kan känna sig i allo tillfredsställd af
denne "tolk för det himmelbestormande sjelftrots", som djärfves
sjunga

— — — Ett ruttnande lik är det chaotiska Allt.

Samtidigt manar han dock att ej för hårdt döma denne olycklige
skald, att ej förgäta,

Att re'n källan var störd af tidiga öden, som lönligt
Mängde i ådrans kristall stygiska droppars förgift.

Man ser sålunda, att Atterbom nu haft vilja att tränga in i och
lära förstå Byron, hvilket man förut kunde vara böjd att betvifla.
Antagligen hade han tidigare gjort blott flyktig bekantskap med

¹ Naturligtvis får man ej läsa någon större kärlek till folkfriheten ur ett
dylikt uttalande; om det gällt ett annat land än det forna Hellas, hade nog
ej Atterboms entusiasm varit så stor.

Byrons poesi och först nu på allvar studerat den, ett antagande, som bestyrkes af ett yttrande i ett af Törneros' bref (d. 22 jan. 1827),¹ där han talar om, att Atterbom just slagit sig på att studera engelsk vitterhet, särskilt Byron m. fl.²

Denne Adolf Törneros är ännu en nyromantiker, som till en början uttrycker sin djupa motvilja för Lord Byrons poesi, hvilken han anser mer för "svartkonst än konst,"³ och som i den dyrkan, som från vissa håll kom "Cains" författare till del, ser ett bevis för "det djupa förfall, hvartill bildningen ledt den närvarande mänskligheten."⁴ Icke desto mindre finna vi snart äfven honom så intresserad af denna poesi, att han t. o. m. gör ett försök att öfversätta den. I ett bref till grefve M. Falkenberg (5 febr. 1828)⁵ sänder han denne "såsom en profbit på hans [Byrons] dystra och omilda, jag ville nästan säga hårdhändta fantasi" ett försök till öfversättning af "The Darkness", hvarvid han säger sig ha följt originalet så troget som möjligt, fast han ej kunnat återgifva det i hela dess energi. Utförandet är ypperligt, men man förundrar sig öfver att Törneros' val fallit just på denna dikt, som hör till Byrons mest obegripliga, och som själfve Scott fann meningslös.

Vi lämnade tidningarnas uttalanden om Byron 1824—25. Äfven de följande åren synes intresset för honom oförminskadt. De dagliga tidningarna börja nu också behandla hans litterära betydelse (t. ex. i Allmänna Journalen 1826 n:o 109 ff.). Stockholms-Posten kommer fortfarande mest med bagateller, och först 1831 meddelar denna tidning en grundligare artikel om Lord Byron (n:o 25—31). Den är hämtad ur ett tyskt blad och är sympatisk genom sin opartiskhet och måttfullhet: beröm och klander delas med största möjliga rättvisa.⁶ — Rydqvists Heimdall, som utkom 1828—32,

¹ ADOLF TÖRNEROS: *Bref och Dagboksanteckningar*, ny upplaga 1891, s. 265.

² Atterboms förändrade uppfattning framgår ytterligare af ett uttalande (1842) om Sardanapalus (i skriften Goethe och Plato s. 85), som säges vara »i teckning och utveckling, en mästarebragd, som tillhör Poesiens herrligaste skapelser».

³ TÖRNEROS: o. a. a. s. 551.

⁴ Bref 1825. Se o. a. a. 148.

⁵ O. a. a. s. 361 ff.

⁶ Alldeles ur räkningen kan man naturligtvis lämna öfversättningar af

har allt emellanåt notiser om Byron, hvaraf det intressantaste är Stendhals psykologiskt skarpa analys af skaldens karaktär (1830, n:o 25, 27). Skandia, som utgafs af Svenska Litteraturföreningen, lämnar år 1836 en längre öfversikt af den engelska litteraturen. C. J. Lénström, som är författaren, tager Byron i försvar mot hans häcklare och förklarar honom vara "den snillrikaste af de skalder, som under 19:de seklet framstått, men gör också den reservationen, att "den ästhetiska kritiken kan ej annat än fördöma rigtningen i många af hans arbeten". Särskildt vill han fritaga Byron från beskyllningen att predika osedlighet. Byron vill blott göra en satir öfver tidsfördärfvet, och det är orätt att framställa honom som en apologist för lasten. Denna artikel tycks vara den första värdefulla rent svenska recension, där en sann förståelse för Byron vill göra sig gällande. Det är också en ny tid, som nu brutit sig in, då ej längre nyromantiken sitter i högsätet.

Hvilken stor uppmärksamhet Byron väckte i Sverige, visas ytterligare af de talrika, öfversättningar, som utförts hos oss. Vi nämnde ofvan, att "Fare thee well" öfversatts i Allmänna Journalen 1823. I Brages 7:de ark 1825 göres ett, som det säges, "första försök att bland den större Svenska Allmänheten införa den odödliges Sångmö". Det är äfven nu "Fare thee well", som öfverflyttas till svenska. Detta Byrons farväl till sin maka var ytterst omtyckt af samtiden, och M:me de Staël yttrade, att man kunde önska sig vara lady Byron endast för att få sig en sådan dikt tillägnad. Den är också en af pärlorna och en af de äkta pärlorna i Byrons diktning. Att öfversätta det väl är naturligtvis synnerligen svårt, och den ifrågavarande öfversättningen är ej fullt lyckad. Äfven Bernhard von Beskow har tolkat denna dikt på svenska och har gjort det ytterst elegant, som är att vänta af denne vårdade skald. Han har också i Heimdall (n:o 40, 1830) öfversatt Julius afsked ur "Don Juan", detta mindre lyckadt och något urvattnad. Meter och rimflätning ha också förändrats. I Cederborghs och Scheutz' Anmärkaren finna vi 1825 (n:o 59) Byrons

mer eller mindre ovederhäftiga utländska omdömen, som talrikt förekomma i 1820-talets magasin, Conversationsbladet, Athenæum o. a.

”Till en ung vän“, år 1827 (n:o 84, 85) fragment af en öfversättning af ”Bride of Abydos“. — 1826 är i den af Dahlgren, Hammarsköld m. fl. utgifna *Kometen* införd en ganska väl gjord öfversättning af första scenen ur ”Cain“. I *Journalen* 1833 (n:o 153) finnes Byrons ”På en kyrkogård“, en medelmåttig öfversättning af St. (N. J. Cervin-Steenhoff). — Af särskildt tryckta och utgifna öfversättningar är den första af år 1826.¹ Då utkom en anonym fri öfversättning af Byrons ”Korsaren“. Stycket hör ej till skaldens bättre versberättelser, och öfversättningen är ännu mindre lyckad, ofta betydligt inkrånglad (t. ex. Canto III: 3 m. fl.). Samma år utgaf den förut nämnde Thomander en öfversättning af ”Manfred“, ett af Byrons djupaste dramer. Som Svea säger, ha ganska få af originalets skönheter gått förlorade vid öfversättningen.² — Äfven Beskow har detta år varit sysselsatt med en öfversättning af samma drama. Brinkman omtalar den i bref till Tegnér (d. 28 mars 1826) och säger: ”Den har visst mycken förtjänst men ej förtjänst nog.“ Den tycks aldrig ha blifvit tryckt. När Thomanders utmärkta öfversättning kommit ut, vågade väl icke Beskow upptaga täflan. Säkert hade han ej heller varit den rätte för att tolka Byron. — År 1830 tryckas ej mindre än tre öfversättningar. Hedda Dævels af ”The Giaour“ är mycket väl gjord: ”öfversättarinnan har hunnit honom [Byron] så nära, som man kan vänta att en dilettant skall hinna en skald af Europeiskt namn“ (*Stockh.-Posten*). Ett missgrepp är emellertid, att öfversättarinnan nästan uteslutande använt manliga rim, hvilket onödigtvis både vållat svårighet och åstadkommit enformighet. — Arvid August Afzelius utgaf två Byron-öfversättningar, af hvilka åtminstone ”Bruden från Abydos“ är bra. Mot hans öfversättning af ”Parisina“ kan anmärkas, att originalets 4-taktiga jamber förvandlats till 5-taktiga. Den hastiga rytm, som

¹ 1824 trycktes i Helsingfors en öfversättning af berättelsen *Vampyren*, hvartill Byron uppgifves som författare, hvilket ej är riktigt. Byron gjorde visserligen i Schweiz ett utkast till en berättelse med detta namn, men detta förvanskades sedermera af en fransman och utgafs i Paris falskeligen under Byrons namn.

² *Kometen* uttalar sig också med de största loford och meddelar ett längre utdrag.

så utmärkt lämpar sig för denna raskt framåtskridande berättelse, går sålunda förlorad och därmed också en del af diktens ursprungliga karaktär. —

1832 kommer en tolkning af "Childe Harold", Canto I, II, verkställd af statsmannen A. F. Skjöldebrand. Resultatet är knappast upplyftande. Svenska Litteratur-Föreningens Tidning, som recenserar den (1833, n:o 5), påpekar, hur mycket dikten förlorat i karaktär genom att ej originalets versmått bibehållits. Och visst är, att det sätt, varpå de konstfulla Spenser-stanzerna öfverflyttats till svenska, är ganska misslyckadt. Skjöldebrand använder liksom originalet 8 5-taktiga jamber + 1 alexandrin, men hvad som gör olikheten så stor — och den är större än man skulle tro — är, att öfversättningen helt och hållet bortkastat rimmet. Utan rimflätning är denna versform onjutbar; den ensamstående alexandrinen kommer då alldeles oförmedladt efter den föregående blankversen. Som en förtjänst bör framhållas troheten mot originalet, medan däremot formen är alldeles ovårdad. För att taga några exempel ur högen, hvad sägs om följande:

Röd, stampar krigets Drott; nationer stampen känt?

Eller för att begripa hvad som menas med dessa rader (I: strof 84)

»Och utgöt där oföretänkta sången
Till fågning ljuf, som den mer sälla dagar tjust»,

får man allt återgå till originalet.¹ Det är en otroligt tung, mycket ofta half-engelsk svenska, som Skjöldebrand skrifver. För att ej vara orättvis får man dock komma ihåg, att originalet själf är långt ifrån något mästerverk i stilistiskt hänseende.

Från slutet af 1830-talet är att anteckna ännu en öfversättning, nämligen första sången af "Don Juan", utgifven anonymt år 1838. Jag har ej själf varit i tillfälle att se den, men Eos, som ägnar

¹ Där står:

Pour'd forth this unpremeditated lay
To charms as fair as those that soothed his happier day.

Troheten mot originalet kan också gå *för* långt. Och det gör den icke bara på detta ställe.

den några rader (n:o 50, 1839), ger den stora loford. — 1849 öfversatte Brag några "Hebrew Melodies". Sedan framkomma inga öfversättningar före de ryktbara af Strandberg på 1850- och 60-talen. — Af smärre stycken, som af skilda författare öfverflyttats till svenska, skall en del senare omnämnas. Bland öfversättare, som ej komma att nämnas i annat sammanhang, är Nils Lovén, som tolkat Byrons "Sonette" och "I en stambok" (Vitterhetsförsök, 1833).¹

Vi öfvergå nu till Byrons inflytande på tidens litteratur.

Jag nämnde ofvan Vitalis' "Dödsbetraktelser" och sade, att Litteratur-Tidningen fann denna dikt påminna om Byron. Det finns några andra dikter af Vitalis' hand, som gå i samma stil, "Enslingens sång i den stora öknen", "Enslingens klagan" och "Den kämpandes sång", skrifna 1819—28. Heimdall (n:o 10, 1829) kallar dem "verldsironiska" och säger dem äga "liksom en fläkt af Byrons anda". Detta utlägges vidare: "Hoppets af verkligheten krossade bilder, världens gäckeri med känslans aningar och inbillningens löften, förakt för livvets gyckel, misströstan om vänskapens heder och den sanna kärlekens tillvaro — dessa äro de föremål, hvarmed skalden här sysselsätter sig. De äro skildrade med en styrka och en känslans allmakt, som tillhörde de den ädle Lorden på Albions ö." — Att här icke enbart föreligger litterär påverkan, är säkert, därtill synes Vitalis' diktning alltför personlig och oberoende; men möjligt är, att förtrogenhet med Byrons poesi förstärkt den grundstämning af världsförakt, som är utmärkande för dessa dikter.²

Tegnér tycks eljest vara den förste skald, i hvars produktion man med tydlighet kan spåra ett Byron-inflytande. Byron var en af de diktare, för hvilka Tegnér särskildt hyste både intresse och beundran. Han förklarade visserligen under sina glädtigare dagar,

¹ I *Svenska Biet* 1841 (n:o 225 o. 227) förekommer en anonym öfvers. af »Mazepa» conto 9—13.

² Jfr ÖSTERGREN: *Vitalis, hans lif och diktning* (1869) s. 74—76, där Byron och Vitalis jämföras. — WEDDINGEN i sin *Lord Byron's Einfluss auf die europäischen Litteraturen der Neuzeit*, som för Sveriges vidkommande lämnar ytterst få upplysningar, säger helt kort: »Von Byronschem Weltschmerz erfüllt sind die Gedichte Vitalis», lämnande därhän, huruvida påverkan föreligger eller ej. — Hur vanskligt är det också ej att afgöra dylika frågor! Om Leopold skrifvit »Den sköna bedjerskan» tre decennier senare än han gjorde, hvem kunde då ej svurit på, att detta stycke haft »Don Juan» till förebild?

att den Byronska dysterheten var honom motbjudande, men i de mörka stunderna — och af dem hade han ju många nog — kände han sig desto starkare dragen till världsföraktaren framför andra.

I "Axel" (1822) är Byrons inflytande mest påtagligt, beroende på att det här hufvudsakligen är af yttre natur. "Axel" är en afläggare af de Byronska romanserna och har dessas lösliga komposition och fria, stundom vårdslösa stil. Men det finns också betydande olikheter. Själfva ämnet är i "Axel" mer sentimentalt än egentligen dystert och saknar alldeles både den ryslighet och det pikanteri, som utgöra två ganska nödvändiga ingredienser till en Byronsk romans. Likaledes äro karaktärerna — till den grad man kan tala om sådana — olika; Byrons figurer mörka, med ett hemlighetsfullt förflutet, jagade kring af svärmod och själskval, trotsiga och cyniska, men samtidigt mäktiga af de mildaste känslor; Tegnér's hjälte en mer hvardaglig och mindre komplicerad typ: krigaren, som lefver och dör för sin ära och sin kärlek. Maria, fast ett "österns barn", är också rätt blek i jämförelse med Byrons på en gång stolta och ömma kvinnoskepnader. Den heroiska anstrykning, skalden gifvit henne, gör det i alla fall troligt, att hon närmast är anlagd efter Teresa, Gulnare m. fl. — Därjämte är "Axel" mera episkt och mindre lyriskt lagd än de Byronska romanserna och äger icke dessas kraft och våldsamhet i diktionen: den brännande lidelse, som Byron inlägger i allt han skapar, är tämligen afdämpad hos Tegnér. Ej heller förfaller den förre, som dock anslår toner af största vekhet, till den gråtmildhet, som ej kan fränkännas den senares "Axel".

Tydliga lån från Byron finna vi i "Axel" på flera ställen, Främst lofsången till kärleken:

O kärlek! jords och himmels under!
 Du salighetens andedräkt!
 Gudomlighetens friska fläkt
 I lifvets kvalmuppfyllda lunder!
 Du hjärta i naturens bröst,
 Du människors och Gudars tröst!
 — — — — —
 — — — ett bleknadt minne

Af skönare, af bättre dar,
 — — — — —

Då var hon rik som bildningsgåfvan,
 Och hennes språk var blott en bön,
 Och hennes broder var hvar skön,
 Hvar vingad himlason därofvän.
 Men ack, hon föll hit ner, och se'n
 Är hennes kärlek icke ren.

Det är en omdiktning af följande passus i "The Giaour":

Yes, Love indeed is light from Heaven;
 A spark of that immortal fire
 With angels shared, from Allah given,
 To lift from earth our low desire.
 Devotion wafts the mind above,
 But Heaven itself descends in love;
 A feeling from the Goodhead caught,
 To wean from self each sordid thought;
 A Ray of him who form'd the whole,
 A Glory circling round the soul!
 I grant my love imperfect, all
 That mortals by the name miscall;

Längre fram i "Axel" finna vi följande målning af de fallna
 på slagfältet:

De ligga parvis, man vid man,
 Hur hårdt omfamna de hvarann!
 Vill du ett trofast famntag skåda,
 Se ej på kärlekens, där båda
 Omarma ömt hvarann och le:
 Gå på ett slagfält hän och se,
 Hur hatet under dödens smärta
 Sin ovän trycker till sitt hjärta.
 Ack! kärlekens och glädjens rus
 De flykta som en vårvinds sus,
 Men hatet, sorgerna och nöden
 De äro trogna uti döden.

Detta återgår på "The Giaour".

Ah! fondly youthful hearts can press,
 To seize and share the dear caress.
 But Love itself could never pant
 For all that Beauty sighs to grant
 With half the fervour Hate bestows
 Upon the last embrace of foes,
 When grappling in the fight they fold
 Those arms that ne'er shall lose their hold:
 Friends meet to part; Love laughs at faith,
 True foes, once met, are joined till death!

Marias ord om kvinnans ställning till mannen:

Hur lycklig likväl mannen är!
 Den starke ingen boja bär,
 Han hör från början till de fria,
 Och farans tjusning, ärans glans
 Och jord och himmel äro hans.
 Men kvinnans öde det är gifvet
 Till mannens bihang genom lifvet,
 Förbindningen uppå hans sår,
 Förgäten sedan de grott samman,

innehålla samma grundtanke som Julias ord i "Don Juan" (I: 194):

Man's love is of man's life a thing apart,
 'Tis woman's whole existence; man may range
 The court, the camp, church, the vessel and the mart,
 Sword, gown, gain, glory, offer in exchange
 Pride, fame, ambition, to fill up his heart,
 And few there are whom these can not estrange;
 Men have all these resources, we but one,
 To love again, and be again undone.¹

Vid jämförelse mellan de båda skaldernas uttryckssätt märker man, att Tegnér mindre lider af 1700-tals-poesins tyngd och abstraktion.

Äfven från "Mazeppa" finnes ett tydligt lån, nämligen Marias skildring af stäpphästarnas fria lif. Hos Byron (Mazeppa, strof 17) är denna målning mer utförd och äfven mästerligare gjord. — En viss likhet äga också de scener i "Axel" och "Mazeppa", där å ena sidan den sårade Axel vårdas af Maria, å den andra Mazeppa

¹ Detta lån är påvisadt i AHNFELTS *Verldslitteraturens historia* II, s. 168.

omhändertages af stäppflickan (strof 19). En liknande scen förekommer dessutom i "The Corsair" (II: 12). Måhända kan också Kaled, som åtföljer Lara, och som i själfva verket är den från "The Corsair" välbekanta Gulnare, sammanställas med Maria, som i förklädnad uppsöker Axel. Dylikt kan ju ej med bestämdhet afgöras och betyder för öfrigt föga.

Utom nämnda direkta lån från Byron finnas i "Axel" åtskilliga andra ställen, som äga typisk Byronsk karaktär. Målningen af slagfältet är nog en reminiscens från några af de Byronska poemen (Siege of Corinth o. a.).

Ett mättadt rofdjur lik låg ren
Den slaktning still och sof på fältet o. s. v.

Byronska bilder som denna finner man litet hvarstädes, t. ex.

Med hotfull blick, med bleka kinder
Hon [eden] lägger stum sin kalla hand
Emellan våra bröst i brand.

Om ed och plikt talar visserligen Byron aldrig, men bilden kan ej härstamma från någon annan än honom. Ytterligare kan nämnas skildringen af vansinnet¹ och andra detaljer. De mer idylliska naturmålningarna påminna närmast om Schiller men också om vissa partier hos Byron (t. ex. början af "Parisina"). Men äfven Byron är här påverkad af Schiller.²

I en recension af "Fritiofs saga" uppdrager Stockholms-Posten en parallell mellan Byron och Tegnér (1825, n:o 122): "Herr Tegnér's sångmö har ett tydligt syskontycke med Lord Byrons — — — Bådas alster äro de ofulländade skapelserna af en gigantisk natur, hos den ena mera fantastiska till tanken, hos den andra till formen; fulländningen fattas, ej af bristande förmåga, men af den oroliga,

¹ HAMMARSKÖLD påpekar i ett bref till en vän några lån från Schiller, Wieland, Mme de Staël m. fl. men har tydligen icke förstätt Byrons inflytande. Han säger emellertid om skildringen af vanvettet, att »detta på hvarje rent sinne måste göra en alldeles upprörande, i högsta grad vidrig verkan». Har man inte här ett nytt bevis på nyromantikernas motvilja för Byronismen?

² I Tegnér's nästa större poem, »Gerda», finnes också en och annan stilistisk Byronreminiscens.

aldrig hvilande driften, som twingar den att oupphörligt alstra nya verk, utan att lämna dem tid, att wid de redan födda lägga sista handen. Fri sväfwar deras inbillningskraft i diktens rymd — — — Deruti äro de likwäl wäsentligen olika, att medan den Tegnérska sångmön liknar en ung örn, som stark och djerf bryter sig genom molnen, ännu obeslutsam, hwart den skall styra sin flygt, eller hwar den skall bygga sitt bo, är den Byronska en Peri, ryckt från jorden och dess fröjder — — — etc.“

Jämförelsen är väl allmänt hållen: dessa saker skulle lika bra passa in på många andra skalder. Hvad nu särskildt "Fritiofs saga" beträffar, äger den knappast någon frändskap med Byrons poesi.¹ Den tungsinta stämning, som onekligen ligger öfver många af dess partier, kan icke kallas Byronsk. Och Fritiof är långt ifrån att vara en af dessa stereotypa, halft överkliga hjältar, som förbli sig lika från början till slut, sådana som Konrad och Lara, utan han är en man, hvars karaktär utvecklas, fördjupas och förädlas under de strider och lidanden han har att genomgå. En sådan karaktärsutveckling, som Tegnér ger i "Fritiofs saga", skulle icke Byron varit mäktig att framställa. — Byrons egenartade uttryckssätt återfinner man i en och annan detalj i t. ex. "Afskedet" och "Fritiofs återkomst".

Tegnér's personliga uppfattning af lord Byron framgår af åtskilliga yttranden. Till en början hyser han en viss motvilja för Byrons poesi. 1820 finner han denne vara "en poetisk Napoleon", som han alltid föreställer sig under bilden af en "fallen ängel". Den dystra karaktären af Byrons poesi anser han ingalunda poetisk, ty den rätta poesin måste upplösa alla dissonanser. Däremot vore Byrons verskonst och energiska framställningssätt värda all uppmärksamhet. 1822 faller han i ett bref till Martina v. Schwerin ett liknande omdöme om den brittiske skalden, hvars "Cain" han

¹ Jag har särskildt sett uppgifvas, att »Afskedet» skulle vara påverkad af Childe Harolds Farväl till England, men detta påstående har ej fog för sig. VEDEL (*Svensk Romantik*, s. 391) säger mer försiktigt: »Fritiofs Farvel, daa han gaar i Landflygtighed, er beslægtet i Tone med Childe Harolds 'Farvel'.» Detta må vara sant, men behöfva därför de båda dikterna stå i något förhållande till hvarandra?

nyss läst och kallar "en djäfulvens theodicé". Byron blir honom mer och mer vidrig, "ty", upprepar han ånyo, "det rent af infernaliska är, bland annat, äfven opoetiskt". 1825 (i bref till Brinkman af d. 30 juni) finner han Stockholms-Postens ofvan omtalade jämförelse mellan honom och Byron alldeles obefogad. Blygsamt säger han, att först och främst vore Byron om ej en stor poet, åtminstone en stor genius, hvilket Tegnér aldrig vore nog förmätn att tro om sig själf. "Dessutom", tillägger han, "hvad likhet kan där utletas mellan hans demoniska natur och min mänskliga, mellan hans dystra världsåsikt och min glada, kanske något lättsinniga, mellan hans blå svafvellågor och mina sprakande fyrverkerisolar?" Men, som Warburg anmärker, samma år skref Tegnér "Mjältsjukan", som just icke röjer någon glad sinnesförfattning. Tvärtom ådagalägger den den starkaste, bittraste pessimism och är ett utslag af skaldens vid denna tid sjukligt dystra lynne, som hotade att alldeles förmörkas. Med Byron och dennes så ofta framträdande lidelsefulla förakt för världen måste Tegnér då känna sig äga en viss frändskap, och något senare (1 dec.) samma år skrifver han också till Martina v. Schwerin: "Jag börjar i sanning att förstå och värdera Byron mer än förr. Ett visst förakt för det tvåbenta hundsläkte, som kallas *människor*, är hvarken så omänskligt eller så opoetiskt, som jag fordom tänkt." Ej underligt, om i den sinnesstämning, hvori Tegnér nu befann sig, de Byronska tonerna skulle klinga fram af sig själfva. De slå oss till mötes i "Mjältsjukan":

Då steg en mjältsjuk svartalf upp, och plötsligt
 Bet sig den svarte vid mitt hjärta fast;
 Och se, på en gång allt blef tomt och ödsligt,
 Och sol och stjärnor mörknade i hast.

I strof 4: Du himlabarn! hos dig det enda sanna
 Är Kainsmärket, inbrändt på din panna.¹

¹ En gång förr (1814—15) hade Tegnér haft ett anfall af sin sinnessjukdom, och äfven då låter han sin pessimism tala — det är i dikter som »Nyåret 1816» och grafsången öfver brodern Elof. Vid den tiden kände väl Tegnér icke till Byron, hvarför det ej kan bli tal om influens. Däremot är det tämligen säkert, att Byronstudiet väsentligt ökat Tegnérs pessimism vid den tidpunkt, då »Mjältsjukan» diktades. — Direkt inflytande från Byron torde vara

I en del "strögods" — jag vet ej från hvilka år — har Tegnér ytterligare uttalanden om Byron. En gång klandrar han dennes oförmåga att finna växling i vare sig karaktärer eller situationer. "Men", säger han, "hans styrka ligger i framställningen och utmålningen, som är verkligen poetisk och full af energi." Warburg anmärker träffande: "Månne Tegnér ej här fällt ett om-döme öfver sig själf?"¹ — En annan gång kommer samma kritik öfver Byrons dramer. — Den omdebatterade "Don Juan" finner Tegnér vara Byrons mästerverk: "Helveteshettan i den sinnliga kärlekens missbruk är här stegrad till den varmaste och rikaste poesi. Det är ett dumt påstående, att den sinnliga kärleken och den sinnliga njutningen i allmänhet ej skulle kunna behandlas poetiskt." — I tillägnet till en af sina sista dikter, "Kronbruden", (1841) visar Tegnér, att han verkligt uppskattar "store Byron", som framhålles som en af de äkta skalder, som gjutit sin egen själ i sin dikt.

Det kunde vara intressant att veta, hvad den tredje litteräre stormannen från denna tid vid Tegnér's och Atterboms sida, Geijer, tänkte om Byron. Hans uttalanden äro ytterst få och vanligen rent objektiva: de båda skalderna hade ju så olika naturer. Hvad som hos Byron — liksom hos alla de engelska skalderna — tilltalar Geijer, är hans sinne för verkligheten (bref till Beskow 1826). I sina föreläsningar öfver "Människans historia" nämner han ett par gånger Byron såsom en af dem, som bröto sig ut ur det romantiska lyckoidealet, och han säger, att han anser dessas uppfattning sann. Det är således hufvudsakligen realisten Byron, som han här ger sitt erkännande. Det finns också af Geijers hand en liten julklappsvers "med ett poem af Lord Byron till U**" (år 1833), som med sin innehållsrika karakteristik kan förtjäna citeras oafkortad:

svårt att påvisa i Tegnér's öfriga diktning. Några lån torde ej förekomma annorstädes än i »Axel».

¹ WARBURG framhåller som en annan likhet mellan Byron och Tegnér, att båda stå fientliga mot tidens romantiska rörelser (lakister, fosforister) och hylla den klassiska smaken (Pope, Leopold). Emellertid kan det icke förnekas, att Byron, sina egna försäkningar till trots, är till en god del romantiker. — Som en olikhet framhåfver W., att Tegnér aldrig koketterar med sin världsmärta som Byron stundom gör.

Skald ur djupet han är; dock spegla sig äfven i djupet
 Himmelens eviga prakt, stjernornas strålande här.
 Blicka där in! Doft sorlar ock vågens suck emot stranden.
 Natt är: — ett människobröst slår dig till mötes i gråt.

* *
 * *

Frihetshjälten Byron har tjusat mänskligheten dels i egenskap af frihetsentusiast i allmänhet, dels särskildt som grekvän. Filhellenismen slog lifligt an äfven hos oss, såsom vi förut sett, och dess främste målsman blef här hyllad i toner från mer än en lyra. Atterbom börjar ju raden af skalder, som tolka förtjusningen öfver Greklands frihet och Lord Byrons hjältemodiga uppträdande. I Hebe 1831 finna vi Carl August Nicander skildra "Lord Byron på Delphis ruiner". Här framställes hjälten-diktaren sittande på en störtad kolonn af Apollos tempel. Han vill väcka de förvekligade grekerna upp ur deras förnedring och ställer framför dem såsom manande exempel deras stolta och fria fäder:

I hjältars antipoder, nye Greker!
 Jag vill förtälja eder, hvad I *voren*,
 Jag vill förtälja eder, hvad I *ären*.

Han tror dock på en ljusare framtid och profeterar om den nya dag, som skall uppgå öfver Hellas, då dess söner slagit sina förtryckare och åter kunna kalla sig frie hellener. Själf vill han:

Strida än för Greklands ära,
 Än några friska lagerkvistar skära,
 Och kyssa äran, som parnassens vind,
 Förälskad, kysser purpurblommans kind.

Stycket är väl utfördt. Bruzelius' Correspondenten kallar det t. o. m. ett "mästerstycke, som på en gång uttrycker både den målade och den målände skaldens skaplynnen". Egendomligt är emellertid, att Nicander i en hyllningsdikt, som ju denna skall vara, låter hjälten kämpa lika mycket för att vinna egen ära som för Greklands frihet.

I samlingen "Pantheon", där Nicander gifvit Byron plats vid sidan af Shakespeare, Schiller och andra, hyllas frihetshjälten

ånyo, likaså i "Basreliefer på Lord Byrons urna". I det sista stycket berör Nicander också *skalden* Byron, som han söker karakterisera:

Din Lyra klang ej blott; hon brann i lågor,
Som Du i eld hon lefde och hon dog.

— — — — —
Som Orpheus här Du kunde världen tjusa,
Men ock en värld förstena som Medusa.

— — — — —
För dina händer ljöd Naturens lyra
Så högt och varmt som ynglingshjertat slår.

Dessa allmänna fraser vittna icke om något djupare inträngande i skaldens natur, och man kan förresten undra, om Nicander någonsin kunnat ha en rätt förståelse för Byron.

Från Byron har Nicander öfversatt "Tassos klagan", en dikt, hvare Byron låter sin hjälte hålla en ganska utdragen lamentation öfver sina många olyckor. Den onödiga bredden är naturligtvis tyngande äfven i öfversättningen, men som konstverk står denna med den Nicanderska versens hela förfining öfver originalet. "Rhenfarten" är likaså en tämligen fri, förbättrande öfversättning af 5 strofer ur "Childe Harold" (Canto III: 48—51, 58).¹

Jag finner endast få af Nicanders dikter äga någon frändskap med Byron: mest "Pesten och döden", som med sin förbannelse öfver världen står ganska ensam i skaldens produktion.

Hurra, hurra för den väldiga Döden,

— — — — —
Gif dåren ett svärd och en nyckel åt fången!

Hurra! må hela vår jord bli förgången!

¹ *Kometen* påstod, att Nicanders år 1826 af Akademien prisbelönade skaldestycke »Tassos död» skulle vara ett plagiat efter Bryon, som skulle gifvit utkastet till detta styckes början (Kometen n:o 47, 1827). Nicander ber (i Journalen n:o 144) recensenten närmare uppgifva, hvad hans dikt hade gemensamt med Byrons Tassopoem. Kometen svarar, att »grunddragen, d. w. s. hufwudsakliga ämnena för behandlingen, till början af stycket, till Tassosklagan, förekomma hos Lord Byron och i Mennechets efter honom sjungna Lamentation de Tasse». Ett par detaljer i början af »Tassos död» påminna om Byron, men att därför frankasta beskyllning för plagiat kan endast härröra från ren kitslighet.

Som synes, går också Tegnér's "Nyåret 1816" igen. — "Beatrice Cenci" (i "Hesperider") är ett fragment af en romans, i hvilken målningen af Francesco och hans kärlek till sin dotter Beatrice är gjord i rent Byronska färger. — "Afsked till Italien" har nog Nicander nedskrifvit med Byrons fjärde Childe Harold-sång ringande i sina öron, hvarpå också en och annan detalj tyder. De båda skalderna ha behärskats af en ganska likartad stämning, men Nicanders vers flyter som alltid lättare och böjer sig smidigare efter tankarnas växlingar.¹ — Något betydande Byron-inflytande kan, som synes, ej spåras hos Nicander.

Lord Byrons strid och död i Grekland ger ännu många andra anledning till patetiska hyllningskväden. Så Frkn R***:s (K. K. A. Strussenfelt) "Pilgrimen vid Missolonghi" (1826) en delvis rätt stämningsfull lofsång till de grekiska heroerna Bozzaris och Byron, hvilka "på purpurnoln" sänka sig ned mot den till den heliga grafven i Missolonghi vallfärdande och mana honom att följa deras exempel "för ljus och frihet allt att våga".² — "Lord Byron" är skrifven i samma anda men är ett mindre lyckligt poem.

Johan Nybom har också bidragit med en Byron-hyllning, som når höjdpunkten af entusiasm. Denne skald har ofta räknats till "Frihetens sångarätt", fast med orätt. Lättrörd och mottaglig för intryck af hvad slag de vara månne, påverkades han också af tidens frihetsidéer, men hans frihetskväden äro uteslutande ett frasrikt romantiserande, ingifvet af stundens stämning; och lika flyktig som denna är, lika litet allvarligt äro de menade. Nybom var i lefvande lifvet den lojalaste undersåte i världen. Han förhärlogade därför Byron, icke så mycket för hans radikalism, som de verkliga frihetskalderna skulle ha gjort, som därför att han offrat lifvet för Hellas' sak. Det sker i det 1838 utkomna skaldestycket "Byron i Grekland". Hellas är sänkt i förtviflan: trots det att "hvarenda här består af Leonider", är dess kamp för friheten hopplös. Men när

¹ »Don Juan» är kanske den litterära förebilden till fragmentet »En klosterbroders äfventyr», som äger ett stänk af moquerie, fast beskedligare än hos Byron.

² Märkvärdt är, att hos fröken Strussenfelt finnas antydningar till politisk frihetspoesi (»Franska revolutionen 1830», »Canning» o. a.).

nöden är störst, är hjälpen som närmast, och hjälpen är Gud och Byron:

Gud hjälper: Byron flyger öfver hafven
Med diktens harpa och med segrens glafven.

Det är en fullkomlig apoteos öfver Byron. Han är i besittning af en ädelhet och upphöjdhet utan gräns, och hans herravälde öfver grekerna är också oinskränkt. Det missnöje, som spörjes inom sulioternas läger, när de skola draga i strid, kväfves på ett ögonblick genom några dundrande ord från Byrons läppar och en "straffets åskeld" ur hans öga. Midt i sitt strafftal, just då de upproriska falla till fota, förkrossade af mästarens ljungande tal, gripes skalden af en blodstörtning, som väcker allmän förfäran. Men nej! han kvicknar åter till. Och Hellas jublar:

Byron lefver! — Fienden är slagen!

I tredje sången föras vi till Byrons dödsläger — blodstörtningen visade sig farligare än först trots — och där låter Nybom sin hjälte efter kändt recept repetera sina lefnadsöden. Och hans sista ord antecknas till att minnas i all sin originalitet:

'Farväl, farväl!' — Så hette sista ordet,
Som från ett brustet skaldehjärta gick.

Den lättrörde Nybom hyste också det djupaste medlidande med Byrons dystra, förbrända natur, och det inspirerar honom till följande själsanalys:

Så i hans själs Miltoniskt dystra Eden
Bland minnets skuggor diktens stjärna satt
Och silfverblek såg ned i kratern af hans hjärta
Ur mörka skyar af oändlig smärta.

Som man kan se redan af detta prof, söker Nybom också imitera Byrons stil. Han excellerar i bilder à la Byron, som stundom blifva rent barocka. Emellan de hemskare partierna stickas så in gråt-milda utgjutelser.

Härmed ha vi från lofsångerna öfver filhellenen Byron kommit öfver till den talrika mängd af dikter, där intresset för Byrons romantiska lif och lefverne i öfrigt tager sig uttryck. Vi ha sett, hur flitigt hans lif och diktning kommenterades i den svenska pressen — ännu Freja 1837 innehåller en mängd anekdoter om honom. Särskildt kände man, som Nybom, det starkaste medlidande med detta sargade, olyckliga människohjärta, och ett af skalderna omtyckt motiv är därför att framställa Byron i lämplig, helst grekisk, miljö och låta honom hålla en monolog öfver sitt lifs sorg och elände. I Carl August Adlersparres 1836 af Akademien prisbelönta "Byrons monolog" placeras hjälten — liksom hos Nicander — bland ett antikt tempels pittoreska ruiner. Han klagar öfver sitt sinnes disharmoni, öfver den ständiga slitningen mellan de goda och onda makterna inom honom. Han känner sig dock lugn i det medvetandet, att han alltid sträfvat att göra det rätta och att "gå framåt uti kraft och vishet och sig förädla", och han tillägger nästan med ett dygdemönsters öfverseende nedlåtenhet: "Och den, som ej tänkt så, jag rörd beklagar" (!) — Orättvist har han blifvit bedömd:

Läs mina skrifter, stränga eftervärld,
Och döm mig sedan; ty af detta domslut
Skall Byrons värde klarna mer och mer,

och han fäller de själfsäkra orden:

Och om I forsken mera djupt och ädelt,
I skolen finna, hvad jag eftersökt,
Och att jag kämpat för det sköna, sanna,
I tankens verld förblef jag obesegrad.
Och mörkret svor mitt fall — men Byron stod!

Det är en entusiastisk och högstämd apologi för Byron, som Adlersparre ger. Men nog får den ädle lorden väl starkt tycke af en stackars förföljd oskuld, och nog kan det med skäl ifrågasättas, om han någonsin tänkt alla de vackra tankar, som den välvillige diktaren lägger i hans mun.

Byron på dödslägrret är ju en mycket tacksam och tårepressande situation, hvarvid en ömsom dämonisk, ömsom sentimental lifsbekännelse kan göra stark effekt. Nyboms användning af motivet är omtalad. I Mellins kalender Vinterblommor 1836 har K. A. af Kullberg begagnat detsamma och åstadkommit "Den döende Byron till Julia", och i Freja n:o 17 samma år återfinner man samma dikt i utvidgad form. Här ljuder veklagan öfver "lönmördad samwetsfrid" och "döda fröjders bleka minnesvårdar". Litet sentimental är Byron som vanligt; det måste han vara för att riktigt falla tiden i smaken.

Assar Lindeblad har i "Byron och Marianne" gifvit en scen mellan Byron och Mary Ann Chaworth, hans första och kanske största kärlek. Han är led vid världen och önskar han kunde "med tankens blyxt förstöra jord och himmel", men hon ingifver honom mod och förtröstan genom sin hängifna kärlek och sina löften att trofast stå honom bi. Det är en verkligt vacker liten dikt, där kontrasten mellan Byrons dysterhet och Mariannes hoppfullhet får utmärkt relief.

Slutligen är att märka C. J. Lénströms "Lord Byron och den sköna Romagneserskan",¹ skildrande Byrons och Teresa Guicciolis första möte. Den lilla dikten är hållen i en uppsluppen ton; Byron är tagen från sin glädtiga, sorglösa sida och har — till sin stora fördel — för en gångs skull fått lägga af de romaneska maneren för att helt uppgå i ett chevalereskt prisande af "Romagnas blomma". Stycket förefaller vara nedskrifvet i hast: både form och innehåll kunde behöft grundligare utarbetning.

Romansen, sådan den utbildades af Byron, blef också omhuldad hos oss. Vi ha sett Tegnér's försök på området och skola nu kasta en blick på andra af samma slag. De äro alla ganska misslyckade: det finns knappast något ens medelmåttigt prof på diktarten. Byron-imitationen är nämligen alltför påtaglig och alltför okritisk, hvarför intrycket blir öfvervägande parodiskt. Hos Byron bero framställ-

¹ I *Lyriska förstlingar* 1834. En not upplyser »Ur Byron, en dikt-krans», hvilket tyder på att Lénström skrifvit flera dikter i samma stil, ehuru de ej blifvit tryckta.

ningens starka öfverdrifter på hans ytterliga känslighet och gigantiska fantasi, men våra beskedliga svenska efterbildare äro så godt som i afsaknad af dessa båda nödvändiga förutsättningar för att det patetiska skall verka sublimt och icke löjligt. — Ämnena äro i regel utvalda med mindre raffinemang än hos Byron, och ett grand sentimentalitet och moraliserande vidlåder ofta de svenska romanerna i motsats till dennes.

C. F. Ridderstads "Wildheim" (1833) är den mest Byroniserande af dessa romanser.¹ Borgherren Wildheim öfverraskar sin hustru Mathilda i armarna på en annan man,² som han besinningslöst sticker ned i den tro, att det är hennes älskare. För sent upptäcker han, att den, som ligger utsträckt för hans fot

Med kind så kall som drifvans is
Och barm med bortdödt paradis (!)

är Mathildas fader. Men en olycka kommer ju sällan ensam: äfven Mathilda dör — af brustet hjärta, förmodligen. Det ofrivilliga mordet på dessa hans kära tynger ännu på gamla dagar Wildheims sinne; han har slutit sig inne i sin ensliga borg, där han vandrar kring som "en vålnad af sitt eget qual" och "i natten sjelf en värre natt" med tankar så hemska, att ord ej mäktat återgifva dem. Denna oförmåga att gifva uttryck åt sina tankar är det värsta af allt:

— dör ditt ord för hvad du tänker,

— — — — —
Då sitter du allre'n vid randen
Utaf en afgrund, utan hopp,
Och fryser hän till döds i anden
På samma gång du brinner opp.

¹ Assar Lindeblads romans »Cylinda» (1824) har mer af Tegnér, hvars »Axel» gör sig rent obehagligt påmind, än af Byron. Den senares bildval återfinner man emellanåt, och det får kanske tillskrifvas hans inflytande, att handlingen i »Cylinda» är förlagd till Grekland.

² Detta försätter honom i följande sinnestillstånd:

Ett Etna i hvar ådra brände;
Och en Vulkan var hvarje tum,
Utaf mitt väsens tid och rum.

Hans brott har varit ofrivilligt, men han undgår ändå ej sitt straff. Han dödas i en strid, och hans baneman är — hvilket ingen af dessa båda vet — hans egen son. När denne får vetskap om hvem han bragt om lifvet, känner han,

— — — som om en iskall arm
Gjort inbrott i hans egen barm,
Och stulit bort dess friska hjärta,

och efter en längre monolog störtar han sig på sitt svärd. Byronromanen slutar således som en antik ödestragedi. — Tydliggen är det närmast "The Giaour", som inspirerat denna Ridderstads dikt, där vi återfinna många svårtydda Byronska tankar, klädda i en lika svårutredd form.

C. A. Adlersparre, den förut omtalade Byronentusiast, har också gjort en romans, "Hugo" (1831), hvilken till och med prisbelönades af Akademien. Det är en inkrånglad historia med borgherren Hugo som hufvudperson. Denne har i sin ungdom slagit ihjäl en riddare och med våld gjort hans maka till sin borgfru. Straffet når honom sent omsider. Just när han står i begrepp att gifta bort sin dotter Anida, upptäckes det, att hennes brudgum är hans egen son. — I denna romans har författaren blandat spökballed, Tegnérism och Byronism om hvartannat, och man kan lätt tänka sig, hurudant resultatet måste bli. Spökballeden går igen bl. a. i gamla Gunhilds häxlika uppträdande, och teckningen af den "tjusande Anida", "en själ af toner och af helgonstrålar" är ett vackert prof på efter-Tegnérsk sliskighet. Hugo själf är en mycket tacksam Byronsk figur, och man märker den goda viljan att göra honom riktigt dämonisk:

Tviflets stormar, brottsliga passioner
Hade krossat alla dygdens throner
Inom hjertat, der en afgrund låg,
I hvars spegel han sin lefnad såg.

Också formen är rätt bristfällig. Versmåttet är olämpligt: trokéerna verka i längden tröttande.

Året efter det Nybom utgifvit "Byron i Grekland", var han färdig med "Sista natten i Alhambra" (1839), en versberättelse i 4 sånger. Den är besläktad med Byrons romanser, hvars figurer i någon mån stått modell till Nyboms Boabdil och Zuleima. Styckets förtjänster äro en skicklig komposition och språkets ovanligt smekande välljud. Men Byron-manéret går igen äfven här. Några exempel: Hatet liknas vid

En ängel, som ett mord begår
 I själfva himlen af sitt eget hjärta
 Och vandrar sedan ut förtärd af afund
 Och gläds att offra andra åt sig själf

Om ett kvinnolik, som Boabdil sett i drömmen, säges:

Och genom hennes läppars blåa port
 En eldgul hydra ringlade sig fram,
 Kanske det var den blyga jungfrusjälen
 Och, listigt plirande ur svartgrå ögon
 Hon bet sig in så djupt uti mitt hjärta
 Och aflade där inne tusen andra,
 Som drucko snålt af blodets purpurströmmar

o. s. v. Här ha vi också en reminiscens från "Mjältsjukan".

E. W. Ruda har skrivit en romansartad dikt, "Hugo",¹ som emellertid är mer vemodig än Byronskt hemsk och vild. Här behandlas det gamla temat om riddaren, som dragit på krigståg till fjärran land och återkommer just på den dag, då hans älskade skall förenas med en annan. Atterbom förklarar, att "Hugo" är ett förträffligt poem, hvori vi dock ej helt kunna instämma på grund af de talrika Tegnérismerna. Någon gång, fast mera sällan, gör sig också Byron påmint.² —

¹ I Psyke 1830.

² Ruda var en harmonisk natur, som blott någon enstaka gång lägger i dagen pessimism och bitterhet. Icke desto mindre var Byron en af de skalders han mest beundrade. Som bevis på hans intresse för denne kan anföras hans öfversättning af Brydges' »Opertisk skildring af lord Byron, såsom skald och människa» (1831), försvenskningen af en Byronsk dryckessång samt ett epigram öfver denne (Hebe 1831) med följande entusiastiska slutkläm:

Lyriska skaldernas kung var du och är och förblir.

Något inflytande på Rudas diktning — »Hugo» undantagen — har Byron

Runeberg har, såsom Söderhjelm påpekat,¹ under sin andra period gjort ett försök till en romans i Byrons stil. Det är ett i hans "Efterlämnade skrifter" intaget "Fragment af en romans" från omkring år 1833. De 3 à 4 sidor, som fragmentet omfattar, ge ett utkast till en välkänd Byronsk typ: den utlevade, svårmodige ädlingen:

Hans blick var dyster och hans panna mulen,
Hans kinders blod, af nöjets kyssar stulen,
Blott lämnat mörker och förvissning kvar.
Och mörkare ännu hans hjärta var.

Han har emellertid en dag fått se en ung, ren flicka, som ej kan gå ur hans tankar. Och så — få vi inte veta mer. Ett annat lösryckt blad antyder, att en komplott är i görningen. Där uppträder också en egendomligare vandrare:

Hans dräkt var nattens, hotande och rik,
Hans mantel, stormens sky i mörker lik. —

Det är beklagligt, att dessa brottstycken äro de enda vi känna af romansen, ty det hade varit intressant att se, hvad en stor skald kunnat åstadkomma i denna genre.²

I Runebergs "Fragment af en större dikt"³ möta vi en ny Manfred, som genomforskat och genomnjutit allt, som äger "makt, storhet, högt förstånd, en värld för sina fötter", men som endast känner förakt

För hvad den [världen] gett och ger och gifva kan
Och hvad han äger själf och själf kan taga».

knappast utöfvat. Dock torde Rudas »Themistokles landsflykt» (Hebe 1831) — den grekiske flyktingens avskedsord till sitt fädernesland, då han från skeppsdäcket ser dess strand draga sig alltmer i fjärran — vara komponerad efter Child Harolds Farväl till England.

¹ WERNER SÖDERHJELM: *Johan Ludvig Runeberg* I: 338.

² Tegnér's »Axel» kan, som redan framhållits, icke betraktas som typisk. Hvad Runebergs romantiska epos »Nadeschda» (1841) beträffar, torde den vara föga påverkad af Byron. Jfr SÖDERHJELM, som framhäfver olikheterna i de båda skaldernas temperament och berättelsekonst (a. a. II: 142).

³ Från samma period. Jfr SÖDERHJELM, I: 338.

Ty i all sin mäktighet saknar han, hvad hvarje litet barn äger: frid.¹

Visar Runeberg i sin Byronimitation en konstnärlig måttfullhet, kan man tyvärr icke fälla samma omdöme om tidens öfriga talrika Byroniserande versmakare. — Byron-manéret har under början af 1830-talet blifvit en fullständig epidemi. Slår man upp kalendrar som Psyke 1830—31 eller Hebe 1831, finner man ett otal poetiska alster, där världssmärta, världsförakt, förtärande lidelse och ursinnigt trots samfälldt tala sitt vildaste språk. Arma släkte, om denna utvalda samling af ord skulle vara ett adekvat uttryck för verkliga känslor! Det behöfva vi nu knappast befara. En och annan gång äro väl de häftiga utbrotten framsprungna ur ett dystert, oroligt och olyckligt sinne, men i regel sakna de stora orden hvarje spår till djupare innebörd. Om någon tilläfventyrs ägde en portion svårmod, omhuldades det med all omsorg och jagades upp till en onaturlig höjd; och de ögonblick, då man öfversatte sina stormande känslor i ord, trodde man sig kanske verkligen vara så osalig som det lät.

Denna Byronimitation framkallade opposition från den sunda Rydqvistska tidningen Heimdall. I en recension² af "Gerda, en poetisk och litterär skrift af J. G. i B-u" — till hvilken bok jag senare skall återkomma — säger anmälang:

"Några af våra nyaste poeter synas ha kommit till den villfarelsen, att man liknade Byron, om man liksom dissekerade samvetet, lät förtviflan, hån och verldsförakt omvexla med passion, kärlek, svårmod. Man diktar sig olyckor, bespottar verlden och tillvarelsen, har vämjelse vid människorna, och vaggas sig yr på vågorna af en tillskapad lidelse. Detta tror man vara kraft, eld, storhet. Brottet, derföre att det inrymmer en massa af skuggor, tror man vara sublimare än dygden; anser det, blott sådant, för poetiskt, och tar det derföre till ett thema, som man på tusen vis

¹ Runeberg hyste starkt intresse för Byrons poesi. Han skall t. o. m. hafva ställt dennes »Manfred» högre än Goethes »Faust» (jfr SÖDERHJELM, I: 276).

² Heimdall 1832, n:o 36.

varierar. Vi skulle någon gång ansett denna mörka och sjukliga verldsåsigt för ett uttryck af en särskild själsorganism eller egna genomlevvade öden, derest vi icke så ofta hos olika subjekter återfunnit allt detta i ungefär samma skapnad. Det är ingenting annat än ett antaget manér, ett mode, så väl som Bolivarspolisonger och Paganini-käppar.¹

Vi skola nu litet närmare skärskåda dessa författare. Ett par gånger förut ha vi nämnt Assar Lindeblads namn. Denne skalds idoler voro Tegnér och Byron, Tegnér anbefaller i ett bref (1830) den unge Lindeblad att studera Byron, af hvilken han ansåg en ung skald hade mycket att lära. Lindeblads följande år af Akademien prisbelönta monologiserande dikt "Fremlingen" visar också, att han följt sin lärares råd, om också icke riktigt på det sätt denne åsyftat. Byronismen i denna dikt synes påklistrad. Främlingen är mer en efter ett högre lif trängtande elegiker än en oharmonisk, söndersliten själ. I sina stunder af förtviflan sjunger han "en stormsång, diktad uti Byrons anda", men snart lämnar denna mörka sinnesstämning rum för de ljusaste drömmar om "uppståndelsen och lifvet", och efter utropet "O! Jag vill jubilera, äfven jag", afslutas dikten med en lofsång till Gud. Lindeblad har här inlagt en ganska malplacerad hyllning till Byron, som kallas "Titans like" o. d. Här har författaren åstadkommit ett praktstycke af oreda. Man undrar, om han själf begripit, hvad han menat med att Byrons "rika lefnads ljus" var "en stor förklaring öfver livvets lära" eller med detta:

Din Genius var en storm, som fångslad satt
och qvad på klippan i ditt hjertas natt.

På ena raden kallas Byron "en kämpande cherub, en segervan", på den andra

en verld i brand, af Skaparns händer slungad
i chaos' djup — — — —,

hvarvid

¹ Äfven *Journalen* gör ett liknande uttalande (1833; n:o 175, not till en recension af en fransk roman).

— — — — de andre verldar stå
och se med häpnad och med — fröjd derpå.

Hvilket nonsens! Den, som skrifver dylikt om en skald som Byron, har nog föga begripit honom.¹

C. A. Adlersparre låter mycket pessimistisk i "Sångarns misströstan" (Ungdomsdikter, 1830):

Dystra tankar mig omhölja,
Känslan slokar sina vingar,
Ock de vilda stormar rasa
Som förödelsernas här.

Det enda, som kunnat stilla "Hjertats alla furieqval" är sången. — En liknande stämning, fast något dämpad, genomgår "De bättre tonerna" (förordet till "Smärre samlade dikter", 1841), men här hyser skalden också den vissa förtröstan, att missljuden i hans sång skola skingras så hastigt som skuggorna för morgonsolen. Och det göra de också.

Adlersparres "Sång öfver Venedig" är utan tvifvel inspirerad af Byron (Childe Harold, canto IV), som får släppa till åtskilliga tankar och uttryck. Också stilimitationen är emellanåt påtaglig.²

C. F. Ridderstad har i sin monolog "Rodrik" (Hebe 1831) velat skildra, hur hjälten — väl närmast författaren själf — svänger mellan ytterligheterna af mänskliga själsstämningar; ena stunden är han "Himmel hoch jauchzend", den andra "bis zum Tode betrübt". Hvilka kval han kan vara utsatt för, få vi nogsamt veta:

— — — — framför mig
Stå hiskliga gestalter upp ur natten
Och grina såsom dödmän in i själen,
Och ängslan lindar då de tvinsjukbleka

¹ Byronska bilder och uttryck återfinnas rätt talrikt i Lindeblads »Den drunknade familjen». — L. har också försökt sig på att öfversätta Byron men funnit det för svårt, som den lilla dikten »Till Christoffer» upplyser.

² En stilblomma förtjänar omnämnas:

Som Vampyrer de [tankarna] mitt hjerta sögo,
Och min inre verldsdel stod i brand.

Och magra armarna omkring mitt väsen,
 — — — — —
 Förstöring är det utom mig och inom,
 Min framtid är ett åskmoln: bleka blixtar
 Derur blott skära hotande emot mig.

Men nästa ögonblick ha dessa "missvext-tankar" lämnat plats för "vårens ungdom", "glädje, evig salighet och skönhet". Denna växlan mellan osällhet och lyckokänsla är villkoret för att han skall finna lifvet värdt att lefva — en icke alldeles onaturlig tanke, fast den blifvit litet illa uttryckt:

O, Elementer! kämpen, kämpen om mig,
 Blott genom eder kamp kan jag bestå.

"Ett moln" (i samma kalender) skildrar skaldens helveteskval i hans längtan efter "Hulda". Dikten är hans enda tröst: den kan göra honom lyckans chimär till ett ögonblicks verklighet.

I Ridderstads "Ungdomsbilder" (1838) finnes ett längre sorgespel, "Rodrik och Albin", där den Byronska typen mer och mindre utpräglad möter oss i de båda hufvudpersonerna samt "Grefven af Falk". Här förekomma oändliga konvulsiviska deklamationer öfver lifvets fador. Ett enda exempel ur 4:de aktens 2:dra scen, då grefven uppmanar den unga Thecla att sjunga:

Ja, sjung en sång, att håren sig må resa
 Uppå mitt hufvud — Sjung — — — —
 — — — — Hur ålderdom och ungdom
 I blindo jägta och i blindo döda
 Sig sjelfva stundom, stundom ock hvarandra.
 — — — — —
 Sjung om förbannelsen — hur först den vandrar
 I verlden ut, men kommer sen tillbaka. --
 Har natten röst, så tag den du och sjung
 En sång, som skraller genom hvarje fiber.
 Det finns ett eko uti hjertats slag,
 Som i oändlighet skall upp sig repa,
 Och bringa den från puls till puls — tills hvarje
 Mitt väsens punkt åskträffad står deraf.

Djupare innebörd äger "natt-fantasien" "Rodrik" (i Psyche 1830), där hjälten har något af en Manfreds brinnande forskningsifver och upptäckardjäfhet samt en Lucifers upproriskhet mot det godas "döda, kalla formler" och hans förakt för det konventionellas lumpna marionett, som hvardagsmänniskan ensam må hylla.

»Men mitt förakt, se! det är offerskänken,
Jag ned i stoftet lägger för dess fot.»

Som synes, kan man ej fränkänna Ridderstad en stark lust för afektation, men på samma gång får man det intrycket, att i denna finns en kärna af sanning. Hans uttryck för smärta och trots äga stundom en så personlig karaktär, att han torde få räknas till en af de mer äkta Byronianerna.

Bläddra vi vidare i Psyche 1830, stöta vi på en signatur O. F., som bidrager bl. a, med "Hösttankar om våren". Det är den unge Olof Fryxell, som här tolkar sin misstro till vänskap och kärlek. — Året förut hade han gifvit ut en liten samling "Dikter", där det förutom en del naturpoesi förekommer några mjältsjuka diktsånger. "Till Idealet" uttrycker skaldens lidelsefulla längtan efter den oupphimmeliga fullkomligheten. "Till mig" visar hans djupa misstro till sig själf och hans förtviflan att vara en människa lik alla andra, att icke kunna, åt ena eller andra hållet, skilja sig från de triviala hvardagssjälarna, att icke vara, som han själf säger, "ängel eller djefvul".

Förgäfves söker sig min själ att kasta
Uti passionens eld och smärtans afgrund.

— — — — —
Min himmelsfärd har ingen salighet,
Och inga qual det finnes i min afgrund.
Alltsammans är en dum karikatur.

Här finns alltså viljan att vara en satan eller dess motsats; hur skönt att en gång få höra det uppriktiga erkännandet, att förmågan saknas!

I "Poesiens vanmagt" talas om skaldens vintriga hjärta, som intet, ej ens poesin, kan tina upp:

Ty iskalla hjertan
De äro mot polen
Som polen mot Sahara.

Sist i samlingen finna vi ett poem, "Brottslingen": det är en abstrakt missdådare, som håller en hårresande harang öfver sitt "usla hjerta". — I Hebe har samme författare en dikt med samma titel, där den kvalde brottslingen — en ny Dante — vandrar omkring på "Olycksalighetens ö" och betraktar alla de osaligas växlande straff. Här möter han i en vissnad, gulblek skepnad sina egna samvetskval:

Du själens lik, du mitt förstörda jag!

Den förföljer honom öfverallt, så att han till sist önskar sig få vara ensam, alldeles ensam. Han bönhöres och slungas af en hvirfvelvind ut i det stora Intet, där han som "mächtig konung" tronar "i gränslöst, namnlöst, i ett liföst land".

Man kan icke gärna finna någon njutning i att höra dylika utgjutelser af en uppdiktad typ; för att ha något berättigande måste de hänföra sig till en bestämd individ, för hvilken läsaren kan hysa intresse. — Fryxell är ej ensam om att odla denna egendomliga genre. I Indebetous förut nämnda skrift "Gerda" förekommer "Brottslingens monolog", hvarom Heimdall faller följande omdöme, som för öfrigt kan gälla hela genren:

"Läser man åter 'Brottslingens monolog' — — — så befinner man sig liksom på ett svallande haf, utan styre och kompass; man kastas medvetlös från den ena vågen till den andra, och drifves väl fram med strömmen och vinden, men man hvarken strandar eller kommer lyckligt i land; sjögången är det enda minne, man förer med sig från denna färd." Af öfriga dikter i denna samling gå några i samma stil, ur andra talar en stark sensualism.

I Psyche 1830 är det "Själfmördaren", som biktat sina känslor. Han är led vid människornas "krälände släkte"; "smärtans tåreflod" har släckt hans lifslust:

Qualen diade
snålt mina ögon,

utbrister han.

Ej under då, att han gör slut på sin eländiga tillvaro genom att kasta sig i hafvet. Författaren till detta stycke kallar sig Eghl. Också Nybom diktar om "Sjelfmördaren" (Linnæa Borealis, 1841).

Vi kunna med lugnt samvete förbigå öfriga versskribenter, som i dessa kalendrar eller annorstädes bikta sina och andras mer eller mindre affekterade kval. Ur en del af den förut nämnda fröken R***:s dikter tala världssmärta och förtviflan ("Synvilla", "Stjernnatten"); en, som tecknar sig K, skrifver ett "fantasispel" — till hälften spökballed — där hjälten heter "Herman", "röfvarn, qvinnomördarn" (Psyche 1831); C. W. J. sjunger om "Hjertesorgen" ("Det är skönt att ha förlorat allt!") (Vinterblommor 1836); Nils Lilja, hvars dikter eljest ha religiös färg, utstöter i "Ecce Homo" (Journalen 1853, n:o 63) en "dödsuck ur en mördad själ"; och ur C. J. Lénströms "Förbannelse-sång", tillägnad "Mörkrets Gudar" talar ett människoförakt utan gräns, hvilket bjärt sticker af mot hans öfriga lifsfriska "Lyriska förstlingar".

Också Nybom inbillade sig understundom, att han var besatt af den store Byrons sönderslitenhet och demoniskhet. I "Niagara" träder oss denne olycklige Nybom till mötes:

Så genom hjärtats midnatt kör
Förtviflans vilda spann härinnanför,
Och lidelsernas djäflar hänfullt skratta
Sig vältrande i brott på lastens matta.

Orsaken till allt eländet är en trolös flicka, hvarför både hon och hela mänskligheten i öfrigt voro värda ödet att med sina "dolda brott och fagra eder" störtas ned i Niagaras bränningar. Och den i all sin fasansfullhet skönaste stund i tiden vore den dag, då "Niagara uppslök Niagara!" — Tack vare vännen Säterbergs lugnande svar på denna dikt vinner emellertid "nattens skald" åter försoning med lifvet och får mod att lefva det ut; den djupa världssmärtan försvinner som genom ett trollslag, och Nybom förklarar i en dikt n:o 2:

'Min förra sång, var den ett gyckel bara',
Så ligger den nu död i Niagara.

Samtiden tjusades af denne andre Byron, men vår tid kan nu ej så värst mycket tro på denna sönderslitenhet utan ser den gapande tomheten bakom de stora orden. Lyckligtvis måtte Nybom själf insett, hur löjlig denna affekterade lifsleda var, ty det är verkligen ej ofta han paraderar med den. Ett visst vemod kan ej fränkännas honom, men skillnaden är ofantlig mellan detta blida vemod och Byrons stolta, trotsiga förtviflan. Under det förra ligger alltid den förtröstan, att all bedröfvelse en gång skall vändas i lycka och fröjd. T. o. m. i en sång vid sin faders död, då man ju kunde vänta en förtviflad klagan, manar han sångtrasten att sjunga "den skönsta vårsång, som ditt hjärta har, — Sjung livvets, kärlekens, sjung dödens under!"¹

Gudmund Silfverstolpe bör nämnas för sina små dikter "Fåfång sträfvän" och "Öknen i oasen", hvilka äro genomträngda af en, som det tyckes, djupt känd världssmärta. Deras värde förhöjes ytterligare genom en konstnärligt utarbetad form.

Slutligen möter oss från denna tid en egendomligt fängslande diktare, som man med Nybom skulle kunna kalla "Sveriges Byron". Det är Gustaf Lorenz Sommelius. Såsom Cecilia Bååth-Holmberg framhåller,² är det en personlighet, som mer äger verklig själsfrändskap med Byron än han egentligen rönt inflytande af honom. De hade af naturen ganska likartade lynnen, och denna likhet skärptes ytterligare därigenom att deras lefnadsförhållanden under uppväxtåren voro af så besläktad karaktär. Liksom Byron var Sommelius orolig och oberäknelig, obunden och själfständig, äregirig och njutningslysten, dyster, bitter och lefnadstrött. Båda ändade sitt lif i kampen för främmande lands frihet. Här är dock en grundväsentlig skillnad. Hvad Byron gjorde för Grekland, det gjorde han för dess egen skull och för frihetens skull, medan Som-

¹ Ett Byronskt drag, som Nybom utan gensägelse har, är sensualismen, som ganska ohöljd framträder i åtskilliga af hans erotiska dikter. Han har också gjort en efterbildning efter Byron, »Leila». »Zuleima» med sin heta kärleksskildring förefaller också inspirerad af denne.

² Cecilia Bååth-Holmberg, Frihetens sångarätt.

melius gaf sig ut i striden hufvudsakligen för nöjet att få slåss och kanske också för att få dö.¹

Cecilia Bååth-Holmberg säger sig ej kunna finna något påvisbart inflytande från Byron på mer än ett ställe, nämligen i fantasien "Venedig". Venedig hade varit den stad, där Byron framleft den njutningsrikaste delen af sitt lif, och därför tjusar den mer än något annat Sommelius. Vål hade denne aldrig varit där, men med så mycket starkare glans strålar för honom denna trolskimrande stad, som han trodde innesluta förverkligandet af alla de drömmar han drömde om jordisk fröjd och sällhet. I "Farväl" sjunger han om "minnets stad, Venezia la bella", där han

— — känner susningen af Byrons ande
I stormens vingslag och i vindens flägt,

och i nyssnämnda fantasi om Venedig:

Ack, minnets stad, af dig, o Byron, älskad,
Hur gärna trifdes ej min själ i den.

Främst bedåras han af de kärleksglödande venetianskorna. Cecilia B.-Holmberg påpekar, att S. i skildringen af dessa lånat från Byron. Hos den förre heter det:

Och minnet bor i hvälfda dömer här

— — — — —
I venetianska kvinnans mörka blick,
I gångens majestät, i hennes hållning,
I formers vällust, ansiktsbildningen,
Som ger begrepp och aning blott om njutning
Och trånad, tjusning, ljufva känslores makt.

— — — — —
En venetianska kan om sällhet aning ge,
Med dunkel njutningslust i sina blickar
Och känslans fullhet i hvar droppa blod,
Hon är en grekisk bild med lif i formen
Från klassisk forntid, sprittande och varm.

¹ Deras rakt motsatta uppfattning af kriget framgår af följande jämförelse: Byron (Don Juan VIII: 3): The drying up a single tear has more — of honest fame than shedding seas of gore. Sommelius: Lefve kriget! Må dess flamma — Evigt brinna, jämt densamma!

Byron skildrar sin venetianska i "Beppo" (strof II, 13) sålunda:¹

Skön är venetianskan i mitt tycke:
 Ramsvarta ögon, hvälfda ögonbryn,
 Och så en gratie, kvinnlighetens smycke,
 Den gamla grekiska och färg i hyn,
 — — — — —
 En varm, en lefvande, en äkta kvinna!

Här synes S:s svaghet för att uttänja allt han behandlar — ett af hans svåraste fel.

För utmålningen af det fasansfulla har Sommelius särskild förkärlek, och han går i realism vida längre än Byron.

För det sinnliga och berusande, det obändiga och trotsiga, det smärtfyllda och hopplösa finner Sommelius lika väl som Byron de pregnantaste uttryck. Äfven den hos Byron så ofta framträdande vekheten möta vi, fast ytterst sällan, hos Sommelius (i "Matrosen", "Tonnerre" o. a.). Satiren ligger också rätt väl för honom ("Levern", "Hjälten"). Däremot saknar han hvad som utgör Byrons hufvudstyrka: förmåga af praktfulla skildringar.

Också på prosans område går Byrontypen, mer eller mindre modifierad, igen. H. G. Mellin, den särskildt som historisk novelist kände författaren, har i sin romantiska berättelse "Johannes Fjällman" (1831—33) gjort några ansatser till Byronisering. Hufvudpersonen är ej så litet bestucken af världssmärta — man läse t. ex. den dikt, "Den hjertlöse" (II: 20), där han klagar öfver sitt "inres brand"! — och "svedenborgaren" Ziphion Kyrk äger något af den Byronska satankaraktären, fast han till slut afslöjas såsom en vanlig äfventyrare, hvilken med utstuderad slughet anlagt en mask af hemlighetsfull dysterhet för att därmed tjusa sin omgifning och sättas i tillfälle att utföra sina skurkstreck — alltså en lumpen karaktär, stående på betydligt lägre plan än någonsin de Byronska hjältarna.

I K. A. af Kullbergs "En ung mans memoarer" (1835) finna vi en ung Carl v. H., som beskrifves såsom en man "utan religiosité, utan principer, med ett lysande förstånd, en glödande sinnlighet, en

¹ Jag citerar stället i Strandbergs öfvers., emedan det troligen var genom denna Sommelius lärde känna Byron.

orolig själ“, i grund och botten godhjärtad, men ytterligt lättsinnig. Som han därtill afgudar Byron och obetingadt omfattar dennes diktning “som en trosartikel“, är det tydligt, på hvilken modell denna romanfigur är arbetad.

Slutligen är att nämna Fredrika Bremers “Grannarne“ (1837). Hjälten, Bruno, har ända från barndomen haft ett obändigt, trotsigt lynne, som hans mor, hvars älsklingsbarn han är, förgäfves söker kufva. Som yngling råkar han in i spelåffärer och begår en stöld från sin egen mor, som i sin sedliga stränghet stöter honom från sig och förbannar honom. Bruno flyr från hemmet, för ett kringflackande och utsväfvande lif för att komma ifrån sina bittra minnen, men de släppa honom ej. Slutligen återkommer han, och okänd för alla slår han sig ned på ett slott i hemtrakten, där han väcker mycken undran och stort intresse genom sitt hemlighetsfulla uppträdande. Hans svägerska, Fransiska, i hvars mun berättelsen är lagd, beskriver på följande sätt, hvad för intryck han gjorde på henne första gången hon såg honom:

Det första intryck han ger, är det af mycken enkelhet och tillika mycken kraft. Men denna kraft kännes som något tryckande. Han påminner om ett skönt åskmoln — — — Öfver munnens är ibland ett behagligt drag, men hvad som förderfvar hela ansigtet, som ger det något hemskt och nästan styggt, är hans vana att sammandraga de stora, svarta ögonbrynen, som då gå i nästan rak linje ihop öfver näsan. När de skilja sig, ljusnar ansigtet, så att man är färdig att säga: “det är skönt“. Under dessa ligga ett par ögon, som jag ej förstår mig på. De syntes mig skifta i svart och brandgult, Ibland se de icke upp på långa stunder, äfven när munnén talar; ibland åter fästa de sig med en blick så skarp och genomträngande, att man ovillkorligt måste slå ned sina. Ibland åter se de hastigt upp med en blick lik en natt, ur hvilken lågor ljunga — — — Dessa underliga och hastiga skiftningar finnas äfven i hans röst, och jag undrar, om de ej gå djupare. Något hos honom som synes mig olycksbådande, emedan jag anmärkt samma egenhet hos ett par mycket passionfulla menniskor, är på hans tinning en åder, som har fullkomligt skapnaden af en åskvigg, särdeles då den

för ögonblick sväller starkt. Hans väsen tyckte jag för öfrigt om; det är fullkomligt enkelt, utan skymt af tvång eller anspråk af något slag; och likväl har han ingenting öppet, ingenting som bjuder förtroende. Han synes mig likna en väldig naturkraft; jag vet ej om den är god eller ond, om den skall förstöra eller lyckliggöra. Men om dessa underliga ögon skulle fästas på någon i kärlek; om denna röst skulle tala älskande — då tror jag, att de voro farliga. Öfverhufvud har jag ej sett någon, som så liknar en hemlighet. Jag känner både stor lust och en viss fruktan att komma bättre underfund med den.

Fransiska och hennes man uppdaga så småningom, hvem den dystre främlingen är, och försöka försona honom och hans mor. Den senare vägrar till en början med hårdhet att taga sin förbannelse från honom men veknar slutligen inför hans ångerfulla förviflan.

Svärmodig och ständigt otillfredsställd med sig själf och andra, vild och passionerad, hänsynslös utan mätta, när lidelse och trots fått honom fången, men dessemellan vek och böjlig och hjärtegod, när en varelse som den änglalika Serena tar honom om hand, är denne Bruno en mycket karakteristisk Byronhjärte, som måste tilltala tidens publik och få den att med Fransiska utropa: "Underliga, obegripliga, intressanta Bruno!" — Brunos exotiska älskarinna Hagar har också ett tycke af Byronsk hjältinna.

I samma författarinns "Familjen H***" (1841) är det den blinda Elisabeth, som representerar dessa lidelsefulla och olyckliga varelser, inom hvilkas bröst hvälfva sig "ömsom himmel och helvete".

Friherrinnan v. Knorring torde ha afsett att göra Axel i "Cousinerna" till en hjälte som Bruno, fast det stannat vid ansatserna, och äfven hos en annan romanförfattarinna, Wendela Hebbe, finnas reminiscenser från Byron (t. ex. "Arabella", 1841). I *Indebetous* förut omnämnda skrift "Gerda" ingår också en roman "Emma Nordenstjerna", där Byrontypen har en representant i brottslingen Alod.

Någon längre tids blomstring hade nu icke Byronismen. Mot slutet af 30-talet börjar dess artificiellt uppdrifna blomma att dö bort: slå vi upp t. ex. *Vinterblommor* 1837, 38 eller *Uppsalaskolans*

kalender Linnæa Borealis 1841, 42 finna vi, med undantag för Nyboms alster, knappast ett spår af de föregående kalendrarnas, diktböckernas och romanernas dåliga imitation "i den lefversjuka och 'sönderslitna' arten", hvaröfver Orvar Odd klagar på ett ställe i sina "Grupper och Personager".¹

¹ Byrons inflytande på Almquist kunde nog behöfva en särskild utredning. Jag vill här blott hänvisa till hvad LYSANDER yttrar i sin biografi öfver Almquist (s. 86) angående »Ormus och Ariman» och dess förhållande till Byrons »Cain». Samma grundtanke som i »O. o. A.» ligger i »Fernando Bruno».